

מ פ ג ש

לעבודה חינוכית-סוציאלית

כ ת ב ע ת

גיליון 17

אדר תשס"ג - מרץ 2003

יוצא לאור מטעם

מכללת בית ברל
המסלול לטיפול
וקידום נוער

המינהל לחינוך התיישבותי
ועליית הנוער,
משרד החינוך

"אפשר"
עמותה לפיתוח
שירותי רווחה

השירות לנוער
צעירים וחבורות רחוב
משרד העבודה והרווחה

כתובת המערכת
מרים גילת, עמותת "אפשר"
ת.ד. 53296 ירושלים 91531
טלפון 02-6728905/6 פקס 02-6728904

המערכת אינה אחראית לדעות המובאות במאמרים ובסקירות
המתפרסמות בכתב העת, שהן על דעת המחברים בלבד.

דמי מנוי לשנה (2 גיליונות) 80 ש"ח
מחיר לגיליון אחד 40 ש"ח

עמותת "אפשר"
הסניף הישראלי של האגודה הבין-לאומית לעובדים חינוכיים-סוציאליים
AIEJI - International Association of Social Educators

דואר אלקטרוני: efshar@barak-online.net

כל הזכויות שמורות © לעמותת "אפשר"

אין להעתיק ולהפיץ בדפוס, בדואר אלקטרוני, אינטרנט או צילום
את המאמרים שבכתב העת (כולם או חלקם)
ללא אישור מפורש מהמערכת

עריכה לשונית: גיא פרמינגר
דפוס: יוניגרף בע"מ, ירושלים

ISSN 0792-6820
ירושלים 2003

תוכן העניינים

הנחיות לכותבים	
רשימת המשתתפים בגיליון זה	4
דבר העורך – ד"ר אמיתי המנחם	5
התמודדות עם אלימות במערכת החינוך	
פרופ' רמי בנבנישתי, פרופ' רון אבי אסטור ורוקסנה מארצ'י	9
אלימות של בני נוער בדיסקוטקים ובהופעות רוק	
ד"ר רויטל סלע-שיוביץ	45
תוצאות התערבות טיפולית ייחודית לגברים אלימים בבית-נועם – הצלחות, גבולות וקשיים	
חגית הרטף, ד"ר מירי לוין-רוזליס ונעמה בר-און	65
"רוקדות עם מילים": נרטיבים בחינוך הלא פורמלי	
ד"ר צבי בקרמן	89
מחזון למציאות – תהליך בניית חזון מקצועי לשירות לנוער וצעירים במשרד העבודה והרווחה	
ד"ר אברהם לוי	107
תגובות על המאמר:	
1. מחירה של פרופסיונליות – ד"ר אמיתי המנחם	131
2. גיבוש חזון השירות אינו תחליף לטיפול בסוגיית הזהות המקצועית	
ד"ר עמנואל גרופר	137
סקירת ספרים	
עבריינות וסטייה חברתית – תאוריה ויישום,	
עורכים: משה אדז ויובל וולף – ד"ר מאיר חובב	145
עבודה קבוצתית בחברה רב-תרבותית,	
עורכות: לאה קסן ורחל לב-ויזל – חיים וינברג	147
טיפול ושיקום של נפגעי סמים בישראל: התפתחות, תאור מצב וסוגיות,	
עורך: ד"ר מאיר חובב – פרופ' גיורא רהב	153
רשימת שופטים	157
Abstract of The Articles	I-IV

רשימת המשתתפים בגיליון זה

כותבי מאמרים

פרופ' רון אבי אסטור – בית הספר לעבודה סוציאלית ובית הספר לחינוך, אוניברסיטת דרום קליפורניה.

פרופ' רמי בנבנישתי – בית הספר לעבודה סוציאלית, האוניברסיטה העברית בירושלים.

ד"ר צבי בקרמן – מרכז מלטון, בית הספר לחינוך, האוניברסיטה העברית בירושלים.

נעמה בר-און – בעלת תואר שני בפסיכולוגיה קלינית; מנהלת "משתנים" – הערכה וייעוץ ארגוני; חברת הנהלת אילית – אגודה ישראלית להערכת תוכניות ופרויקטים.

חגית הרטף – תלמידת מחקר לדוקטורט במחלקה לחינוך, אוניברסיטת חיפה; חברת הנהלת אילית – אגודה ישראלית להערכת תוכניות ופרויקטים.

ד"ר אברהם לוי – בית הספר לעבודה סוציאלית, האוניברסיטה העברית בירושלים; בית הספר המרכזי להכשרת עובדים בשירותים החברתיים; יועץ ארגוני ולשעבר מנהל אגף חברה ונוער בעיריית ירושלים.

ד"ר מירי לוי-רוזליס – מרצה וראש היחידה להערכה במחלקה לחינוך באוניברסיטת בן-גוריון בנגב; יושבת ראש הנהלת אילית – אגודה ישראלית להערכת תוכניות ופרויקטים.

רוקסנה מארצ'י – תלמידה לתואר דוקטור, בית הספר לחינוך, אוניברסיטת מישיגן.

ד"ר רויטל סלע-שיוביץ – מרצה במכון לקרימינולוגיה ובפקולטה למדעי החברה באוניברסיטה העברית בירושלים ובחוג לחינוך במכללת דוד ילין.

מגיבים

ד"ר עמנואל גרופר – ראש המסלול לטיפול וקידום נוער במכללת בית ברל, וסגן נשיא הארגון הבינלאומי לעובדים חינוכיים-סוציאליים AIEJI

ד"ר אמיתי המנחם – פסיכולוג קליני; מרצה במכללת בית ברל.

סוקרי ספרים

חיים וינברג – פסיכולוג קליני ומנחה קבוצות; יושב ראש העמותה הישראלית להנחיה וטיפול קבוצתי; מרצה בתוכניות להכשרת מנחים באוניברסיטת תל אביב ובמכללת בית ברל.

ד"ר מאיר חובב – לשעבר מנהל אגף תקון, משרד העבודה והרווחה; עמית הוראה באוניברסיטת חיפה.

פרופ' גיורא רהב – החוג לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה ובית-הספר לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת תל אביב.

דבר העורך

גיליון זה יוצא לאור לאחר בחינה של שינויים שעבר **מפגש** בשנתיים האחרונות. שינויים אלה נועדו לעצב כתב עת שפיט שעניינו המרכזי, אם כי לא הבלעדי, הוא חקר והתמודדות עם אוכלוסיות של ילדים ובני נוער בסיכון בתהליכי חינוך וטיפול שונים מתוך מבט חברתי מערכת רחב, וחשיפת התחום לפני כותבים ועוסקים בנושא הבאים מתחומי דעת שונים.

עיון בגליונות 14, 15 ו-16 מלמד שמטרות אלה ממומשות, ורוב המאמרים אכן עוסקים בנושאי **ילדים ונוער בראייה ודיאלוג בין-תחומיים**, תוך מתן מקום לתכנים הנוגעים בנושאים רחבים יותר המשפיעים על חינוך בני נוער וטיפול בהם, כגון חברה וסולידריות חברתית, גישור ורב-תרבותיות, וכן הכשרה והתמקצעות בארגוני חינוך ורווחה.

בה בעת נעשה תהליך שיטתי ועקבי של שדרוג כתב העת **כבמה שפיטה**, כפי שהצהרנו והתחייבנו בגיליון 14. המאמרים נשלחו כמקובל לסקירה ושיפוט קפדניים, ותגובות הכותבים שמאמריהם התקבלו או נדחו, כמו גם המשוב של השופטים על תהליך השיפוט, הינם עדות לכך שתהליך השדרוג מורגש, נתפס כרציני וזוכה באהדה. המאמרים הגיעו ומגיעים מחוקרים ממגוון האוניברסיטות, ממרצים במכללות השונות ומעובדים ומטפלים העושים בשדה היישומי, וכולם מוצאים בכתב העת במת פרסום ראוי הן לצורכי קידום והכרה אקדמיים והן לשם חשיפה של דרכי חשיבה והתערבות מגוונות. תהליך זה חייב אותנו להרחיב את רשימת השופטים, ואכן צירפנו סוקרים מתחומים מקצועיים שונים של מדעי ההתנהגות, החברה, החינוך והטיפול. רשימת השופטים תפורסם מעתה בתום כל שנת הוצאה. בחוברת הנוכחית מופיעה הרשימה לשנת 2002.

תהליך הפיכתו של **מפגש** לכתב עת שפיט מחייב גמישות ופתיחות, ובהתאם לכך החלטנו שתי החלטות חשובות: ראשית, הוחלט להרחיב את ועדת המערכת ולצרף אליה אנשי מקצוע בכירים מהדיסציפלינות השונות הבאות לביטוי בכתב העת. אנו שמחים לבשר **שפרופ' יעקב רנד, חתן פרס ישראל לחקר החינוך** נתן את הסכמתו לכהן כיושב ראש המערכת של כתב העת. פרופ' רנד הינו פרופ' אֶמְרִיטוּס, בית הספר לחינוך אוניברסיטת בר-אילן, בעבר מנהל בית הספר לחינוך ודקן הפקולטה למדעי החברה באוניברסיטת בר-אילן, וכיום רקטור המכללה האקדמית לחינוך, תלפיות. לפרופ' רנד יצאו מוניטין בינלאומיים, הן במישור האקדמי והן במישור המחקרי בתחום החינוך המיוחד, כמי שתרם רבות בניסיון להגדיר ולהבהיר את השפעתם של המרכיבים הקוגניטיביים, האפקטיביים והאישיותיים על יכולת ההשתנות ועל כושר ההסתגלות של אנשים בעלי צרכים מיוחדים בחברה. פרופ' רנד הינו גם חתן פרס ליהמן על תרומתו למען הילד המפגר. הוא כיהן כיושב ראש המועצה הציבורית למען האדם המפגר בשכלו, ופעילותו האקדמית והציבורית הענפה תרמה רבות לשינוי הגישה

החינוכית-הטיפולית כלפי אוכלוסיות אלה. אנו מאמינים ומשוכנעים שתרומתו של פרופ' רנד לכתב עת כשלנו המתמקד בילדים ובני נוער בסיכון ובעלי צרכים מיוחדים העוברים תהליכי חינוך וטיפול שונים תהיה בעלת משמעות, ואנו מודים לו על הסכמתו לכהן כיושב ראש ועדת המערכת. בגיליון הבא תופיע הרשימה המלאה של ועדת המערכת לאחר הרחבתה.

שנית, על מנת ליצור במה לנושאים ולכותבים שונים, הוחלט לבטל את סדר המדורים הפורמלי ולקבוע את המדורים ואת מספר המאמרים בכל גיליון בהתאם לתכנון.

הגיליון שלפניכם עוצב ברוח דברים אלה. במרכזו מופיע מדור העוסק ב**אלימות**, ובו שלושה מאמרים עדכניים העוסקים בחקירה אמפירית, בתוכניות התערבות ובמאפיינים של פוגעים. בנושא כאוב זה מגיע אלינו חומר מגוון, ואנו מניחים שחלקו יפורסם גם בגליונות הבאים.

המאמר הראשון, מאת פרופ' רמי בנבנישתי, פרופ' רון אבי אסטור ורוקסנה מארצ'י, הינו סיכום של סקירת הספרות העולמית העוסקת בהתמודדות עם אלימות במערכת החינוך, והוא מתבסס במידה רבה על פרק בנושא האלימות בבית הספר מתוך ספר שעומד לצאת לאור בנושא שירותים חברתיים במסגרת בתי ספר. המאמר סוקר שורה של תוכניות התמודדות, ומציג את העקרונות השונים המגבירים את יעילותן. בארץ יש שפע של תוכניות וכלים, וחשוב מאוד להכיר את המשתנים התורמים להצלחתן או גורמים לאי-הצלחתן.

מאמרה של ד"ר רויטל סלע-שויביץ מתאר את מאפייני הנוער האלים ואת סוגי האלימות הנפוצים בדיסקוטקים ובמופעי רוק, ואילו מאמרן של חגית הרטף, ד"ר מירי לוי-רוזליס ונעמה בר-און מצביע על תוצאות יפות ומבטיחות של התערבות מקיפה ורב-ממדית בטיפול בגברים אלימים.

בתחום החינוך הלא פורמלי מציג ד"ר צבי בקרמן תהליך הנחיה במתווה פוסטמודרני של חיפוש ערכי תוך הדגשה של בחירה, כבוד לגילוי אישי ובין-אישי, התלבטות ודיאלוג. החופש הפוסטמודרני אינו מאפשר עדיין, לדעת החוקר, דיון ביקורתי ופתוח דיו סביב ערכים מרכזיים ושליטים בחברה הישראלית.

המאמר האחרון בחוברת זו עוסק במודל עבודה עם בני נוער "מנותקים", ובעיקר בשברו של החזון ובהחייאתו המחודשת בעקבות ביקורתו של מבקר המדינה. ד"ר אברהם לוי מתאר עיצוב מחודש ובעצם חזרה למקורות של דפוסי העבודה המקוריים העונים על צרכי הנוער ה"מנותק" בשירות לנוער וצעירים במשרד העבודה והרווחה. הצורך בחזון נולד בשל התרחקות העובדים מאוכלוסיית היעד ואימוץ סגנון טיפולי ממוסד שאינו הולם ואינו מתאים. מאמר זה מצטרף לשורה של מאמרים שפורסמו בשנים האחרונות סביב הכשרה לעבודה ודפוסי עבודה עם בני נוער במצוקה. נושא זה נתון בוויכוח וראוי לתגובות.

כמי שמלווה תהליכי הכשרה כאלה זה כמה עשורים, הרשיתי לעצמי להגיב בחוברת זו ולהתייחס ל"מחירה של פרופסיונליות". עמיתי, ד"ר עמנואל גרופר, שמתמחה בתחום וחוקר את נושא הזהות המקצועית של העובד עם נוער, הגיב אף הוא והצביע על המתח בין שתי תרבויות פרופסיונליות: העבודה הסוציאלית והעבודה החינוכית-הסוציאלית.

המערכת מזמינה **תגובות נוספות** לגליונות הבאים.

הגיליון הנוכחי מביא שלוש סקירות ספרים. ד"ר מאיר חובב סוקר את הספר **עבריינות וסטייה חברתית תאוריה ויישום**, בעריכת פרופ' משה אדד וד"ר יובל וולף; פרופ' גיורא רהב סוקר את הספר **טיפול ושיקום של נפגעי סמים בישראל: התפתחות, תאור מצב וסוגיות**, בעריכת ד"ר מאיר חובב; וחיים וינברג סוקר את הספר **עבודה קבוצתית בחברה רב-תרבותית**, בעריכת ד"ר לאה קסן וד"ר רחל לב-ויזל. בחברה עם מתחים תרבותיים חזקים כשלנו יש לספר זה חשיבות מיוחדת, בדברו על פיתוח מודעות ורכישת כלי התערבות שרגישים לתרבות. יום עיון שערכה עמותת "אפשר", ואשר דן במפגש בין-תרבותי בין נוער בסיכון יוצא חבר העמים לבין גורמי חינוך וטיפול, זכה אף הוא להדים חמים. **שרת הקליטה הגב' ציפי לבני** כיבדה בנוכחותה את יום העיון ובכך הדגישה את חשיבותו.

לסיום, כמה ברכות עימנו. ממש עם סגירתו של הגיליון התבשרנו על זכייתו של פרופ' מנחם אמיר בפרס ישראל לקרימינולוגיה. חבר השופטים של פרס ישראל מציין שפרופ' אמיר הינו מהאבות המייסדים של תחום הקרימינולוגיה בישראל, מבכירי החוקרים בעולם בתחומי עבירות האונס, הוויקטימולוגיה, הפשע המאורגן, המשטרה והטרור. פרופ' אמיר שותף גם **במפגש** זה שנים מספר, הן בכתיבה והן בשיפוט מאמרים, ואנו נרגשים יחד עימו ושמחים בשמחתו.

בנוסף, אנו שמחים בשמחתו של חברנו למערכת פרופ' שלמה קניאל עם קבלת הפרופסורה, ומאחלים לו המשך דרך מקצועית ופורייה כחבר בית הספר לחינוך באוניברסיטת בר-אילן. שלמה הוא דמות מרכזית **במפגש** ותורם רבות לעיצובו ולביסוסו האקדמי בעצה ובמעשה.

כמו כן, אנו מברכים את שמואל דגן עם כניסתו לתפקיד יושב ראש עמותת "אפשר". שמואל הינו עמית ותיק, ודרכינו נפגשו לא אחת.

אני מבקש גם להביע תודה אישית ליושב ראש הפרוש ד"ר אבי רמות, שליווה את התפתחותו של **מפגש** בשנים האחרונות בסיוע, בתמיכה ובכתיבה.

ד"ר אמיתי המנחם

עורך ראשי

